

forhold, at der efter landboreformerne i stigende grad skulle leveres rede penge til godskontoret i stedet for hoveri på herregårdsmarken. Søren Pedersen forstod øjensynligt at tilpasse sig de nye tider. Hans udbytte af landbruget voksede, og driften blev moderniseret på forskellig måde. Denne overgang fra gammelt til nyt sætter Karen Schousboe på en interessant måde i relief gennem en analyse af henholdsvis Søren Pedersens og hans fars karakter. Faderen havde som de fleste fæstere i sin tid intet overskud af driften, og hans fornøjelse var først og fremmest at klare sig godt i landsbyens sociale liv, med dets druk og slagsmål. Med sønnen var det anderledes. Han havde lært sig at læse og skrive godt, og hans – bevidste – idealer gik i helt andre retninger end hos faderen, som han for øvrigt ikke havde noget særlig godt forhold til. Søren Pedersen nærmest tilbød dydighed, mådehold, flid og sparsommelighed. Det sidste var i stigende grad en forudsætning for at klare sig i en tid med pengeøkonomi og godssystemets opløsning til fordel for de enkelte brug. Søren Pedersen gjorde altså blot, hvad der kunne betale sig. Konklusionen synes at være, at adfærd og mentalitet meget langt blev formet af nødvendigheden. Som en model til forklaring af mentalitetsændringer over tid er Karen Schousboes gennemgang af de to forskellige tilværelsesformer spændende og på mange måder overbevisende. Spørgsmålet er så, i hvor høj grad det lader sig gøre at gennemskue en ny generations almindelige, og nærmest følelsesbestemte, ulyst til at gøre som den forrige. Karen Schousboe er selv opmærksom på risikoen ved de alt for firkantede forklaringer, idet hun påpeger, at faderens liv, som vi kender det, er set med sønnens øjne, og at Søren Pedersen på mange måder handler dybt traditionsbestemt. Et mentalitets-brud blev der altså ikke tale om, men en gradvis sammensmeltning af nyt og gammelt i løbet af et liv.

Hvordan levede den tids bonde egentlig, spørges der straks i indledningen, og Søren Pedersen-udgaven tænkes at skulle tjene som svar. Udgiveren er sig givetvis bevidst, at Søren Pedersen var en ener, og at han derfor ikke kan repræsentere *bonden*. Dette ikke uvæsentlige repræsentativitetsproblem tager Karen Schousboe desværre ikke rigtigt op i denne bog, som er lagt populært an. For sammenhængen med de øvrige kendte bondedagbøger og deres kildeværdi vil det være klogt også at konsultere indledningen i den ovenfor nævnte registrant.

*Margit Mogensen*

ODD SVERRE LOVOLL: *Det løfterike landet*. Oslo, Universitetsforlaget, 1983. 230 s. 250 kr.

Den norsk-amerikanske professor Odd S. Lovoll fra St. Olaf College i Northfield, Minnesota, har med dette værk forfattet en »up-to-date«-syntese over den norske udvandring til og bosættelse i USA. Lovolls værk bygger ikke på grundforskning ligesom det heller ikke afspejler nye tilgangsvinkler eller tolkninger, men Lovoll er en kompetent popularisator som demonstrerer indsigt i stort set al relevant litteratur om den skandinaviske Amerika-udvandring, og formår at indflette en forskningsdiskussion uden at dette tynger fremstillingen. Medvirkende til det positive indtryk er et fremragende illustrationsmateriale i sort-hvidt, især fotografen Andrew Dahls billeder fra 1870'ernes prærieliv.

Forfatteren markerer i forordet sit udgangspunkt i 1970'ernes amerikanske søgen efter rødder og historisk identitet. Det er da også assimilationsprocessens

uafvendelige fremskriden, der er bogens hovedtema. Den norske baggrund og emigranttransporten vier han kun en mindre plads. Der gøres en del ud af de første norske settlements og deres pionerer. En sådan velformuleret eksponent for prærielivets barskhed finder han f.eks. i farmerkonen Gro Svendsen, der døde 1878 efter sin ellefte fødsel, 37 år gammel. Publicerede brevserier, som Gro Svendsens, er uundværlige nøgler til forståelse af de mere anonyme udvandreres indslusning i deres nye fædreland. Et andet centralt emne er de norske kirkesamfund, der – trods streng pietisme og evindelige indre opgør – manifesterede sig som centrum for pionersamfundenes liv. De gejstliges stærkt isolationistiske norske nationalisme skabte brydninger med lægmænd, der foretrak en hurtigere integration i det amerikanske samfund. Andre vigtige temaer i bogen er immigrantpressen og -litteraturen samt deltagelsen i det politiske liv. Som afslutning berører Lovoll de sidste årtiers norsk-amerikanisme med dens præg af etnisk mytedannelse og romantisk idealisering.

*Steffen Elmer Jørgensen*

LORENZ RERUP: Slesvig og Holsten efter 1830. Kbh., Politikens forlag, 1982. 449 s. Ill.

Politikens forlags egen begrundelse for at udgive serien »Danmarks Historie – uden for Danmark« angives at være, at disse »områders historie har krav på en sammenhængende og langt mere detaljeret fremstilling« end tilfældet var i 14-binds værket Politikens Danmarks Historie. Det vil vel ingen bestride, men når nu hønen havde lagt 14 guldæg, kan man dårligt fortænke forlaget i at forsøge at følge succesen op. Lorenz Rerup, som fortsætter Slesvig og Holstens historie, hvor H. V. Gregersen slap omkring 1830, har valgt at skildre hertugdømmernes historie »fyldigt i den tid, hvor de var dele af den dansk-tyske helstat« og derefter at indsnævre »fremstillingen til træk, der belyser, hvordan deres særpræg omformes, og de moderne samfund bliver til«. Hovedvægten ligger i hele værket på de nationale forhold og efter 1920 på de to mindretal på hver side af grænsen. I og med at fremstillingen indgår i en serie netop om Danmarks historie uden for Danmark skal Rerup ikke bebrejdes, at Holstens forhold kommer en smule til kort. Med hovedvægten lagt på de nationale forhold kommer Sønderjyllands/Slesvigs historie selvsagt til at stå i centrum. En moderne oversigtsfremstilling af Sønderjyllands historie med udblik både mod nord og syd har længe været savnet. Vel koncentrerer Rerup sig om de nationale forhold, hvilket er naturligt, når genstanden er et grænseområde mellem to nationaliteter, men der er langt fra tale om national historieskrivning. Rerup lægger ikke skjul på sit danske udgangspunkt, men er langt fra at være et ukritisk talerør for danske synspunkter eller interesser. Skildringen bygger på trykt litteratur, hvilket er naturligt, men nødvendigvis medfører at visse afsnit, som er grundigt gennemforskede – eksempel perioden 1918-20 – er langt mere dybtgående end andre – eksempel provinsen Slesvig-Holstens forhold 1919-45. Sådanne skævheder kan formodentlig ikke undgås i en fremstilling af denne art.

En tysk læser vil studse over titlen. Slesvig og Holsten i stedet for Slesvig-Holsten. Dette valg er uden tvivl bevidst fra Rerups side og efter anmelderens